

З НАРОДНИХ ГЛИБИН

3/п 1982
Книги наших
земляків *Зіжовт.*

Місце дії роману «Свято останнього млива» Феодосія Рогового («Радянський письменник», 1982) має точну адресу. Це — наш край. Посулля і Подніпров'я, Полтавщина. А щоб ще точніше — Кременчуччина й Глобиччина. Навіть назви сіл, раз-у-раз згадувані в густій тканині твору, письменник не переінакшував, за винятком кількох, яких не було колись, немає й тепер на карті.

Починається роман з нічного дзвінка до автора: «Ідь у Мокловоди!..». А чого? Того, що Мокловоди і навколишні села переселяються в інші місця — незабаром там, де вони стояли, буде дно Кременчучького водосховища. Далі, по тому, як автор прибуває «на прощальний уклін» на землю своїх далеких і близьких предків, на свою дідишну, відкривається широка панорама народного життя від давнини до сьогодення, з акцентуванням на історичні віхи — на 30-і роки, на період Великої Вітчизняної війни й повосенний час відбудови народного господарства, на день нинішній. Письменник не дотримує чіткості сюжету з його усталеними ознаками. Композиційно роман являє собою навідини автором земляків-односельців і записи їхніх розповідей і згадок або ж виклад «власних» спостережень, думок, людських історій — кожного ж бо з діда-прадіда знає в рідному селі. Так споруджується неповторний «груповий портрет» (назва одного з розділів). Саме в змалюванні характерів, в історії їхнього розвитку, в тому, які вони «на пробу» в час найжорстокіших фізичних і моральних випробувань (письменник досягає такої вмілості й художнього хисту, які не просто захоплюють своєю довершеністю, а змушують співпереживати, сприймати героїв не як літературних

типів, а як реальних людей, таких, яких ми й самі знаємо, але цього разу освітлених настільки глибоко і всебічно, що ми сприймаємо їх вже як відкриття. Оце, мабуть, і є той справжній естетичний здобуток автора, який робить його творині явищем небуденним.

Роман населений густо. Ціла галерея типів, що вражають нас своєю достовірністю і викінченою мистецькою правдивістю. Найперший в ній, цій галереї, названий колгоспниками більшовиком, бригадир Прокіп Лядовський, — рушійна сила мокловодівського життя, хлібороб, трудівник, чесна, самовіддана, в усьому (для нього немає дрібниць) правдива людина. Тому вірять йому мокловодівці завжди, йдуть до нього на совіт і пораду, як до інстанції вищої моральності і честі. Це — Федір Баглай, активіст, котрий проводив колективізацію і волокував у колгоспі, котрий в глибинних посульських плавнях доглядав і переховував від фашистів колгоспну худобу й поліг, а не підкорився окупантам і їхнім полігачам. Це — Антип Лемішка, рядовий «второй мировой», який втратив на війні здоров'я (прийшов на дерев'яниці), але непоступливий у своїх переконаннях. Він сторож колгоспного току. І є щось символічне в його сторожуванні — настільки відданий цей чоловік своєму обов'язку і розумінню ним свого значення й ролі. Це — Лук'ян Шелега, Василю Димський, Сидір Охмала, Никифор Піщаний. Це — Христя Плютиха, яка в своїй чистій і праведній любові до Федора Баглая підноситься до усвідомлення необхідності боротьби проти поневолювачів, це — Марфа Личачка, яка вік свій звичувала на тяжкій селянській роботі, це, нарешті, — нове покоління мокловодівців, яке йде на

зміну старим воям і ратаям: син Федора Баглая Данилко, Плютишина Марійка, Марфина Людка, Веремій Васько... Автор не приховує своїх симпатій до цих людей, з великим проникненням в їхній духовний світ показує їх мовби зсередини, з їхніх усвідомлень і розуміннь життя і свого в ньому місця й покликання, досягаючи тим непересічності в портретному змалюванні. Зовсім інші фарби, але теж по-своєму віднайдені, використовує письменник, зображаючи тих, хто стоїть по другий бій барикад. Їх, цих покручів, фашистських полігачів, уособлює найманець окупантів, на Посуллі народжений, посульським хлібом вигодуваний фольксдойч Якоб Німальс-Німенко, який в підступі своїй і ненависті до всього радянського не шкодує навіть власного сина, поцупивши його при відступі фашистів під натиском наших військ за собою до рейху, «законтрактувавши» його там, прирікає до моральних і фізичних тортур. Як втілення жадоби, грубої споживацької сили й хижацького ставлення до всього, що йому не піддатне, постає перед нами Санько Машталір, такі ж прихований крадій і здирник токовий Ливон Здоренко і його син Павлушко, «жирний короп» і «лічність по переселенню».

Ф. Роговий — майстер вельми промовистої художньої деталі, іноді несподіваної, але докінечно життєвої і в змалюванні людських характерів і (особливо!) природи, побуту і ситуаційних станів та колізій.

Народні перекази, казки, притчі, пісні, повір'я, вдало й до місця вмонтовані в розповідь, вкупі з усім метафоричним ладом книги творять ту чільну, високого естетичного гатунку образну систему, коли проза місцями, здається, пере-

ходить в епічну поезію. Так автор творить свій стиль, свою манеру письма.

Окремо належить хоч би побіжно зупинитись на пейзажних малюнках роману. «Людина живе природою...» — каже письменник, і її картини в нього, як правило, лаконічні, але такі наскрізно побачені й олюднені, що до фізичної відчутності розумієш, бачиш, як і завдяки чому зростається, зростає й міцніє моральна й духовна глибина «простої» людини. Оці ріки, болота, луки, ліси, острови, заплави, гора Пивиха — все це не тільки пейзажні аксесуари твору (про пейзаж, як вираз художності, читаючи роман, іноді просто забуваєш), а віквіщина наших пращурів, де творились народні звичаї, обрядовість, уклад життя, де зріло народне могуття духу, його предковічне стремління до добра й справедливості, де набиралася сила наша нездоланність в боротьбі за рідну землю, за незалежність і культуру. І чи не звідси випливає головна ідея твору в його великої наснаги патріотичному звучанні. Поняття патріотизму письменник трактує не абстрактно, не тріскучими загальниками, а святими поняттям сутності.

Своєрідно будує письменник діалог. Без авторських ремарок і додатків. Як в жанрі драми. Але із цих «оголених» розмов краще бачиш героїв, їхне внутрішнє, те, чого хто вартий. Особливо досконало це вдається йому, коли переповідає про зіткнення непримирених (Федір Баглай і Якоб Німальс-Німенко, приміром).

А недоліки! — ревно поцікавиться уважний читач. Ну, що ж, доскіпливий критик, певне, знайде їх. Вкаже, хоча б, на не вельми достатню мотивованість смерті дезертира Йосипа Машталірового сина, на неточне вживання слова «пустувати», на деяку динамічну млявість окремих місць сюжетного перебігу... Проте ці вади не можуть помітно впливати на загальний стрій роману. Надовго, гарну й розумну книгу написав наш земляк, учитель з Устимівки, письменник Феодосій Роговий.

Іван МАЦЕНКО,
письменник.